

VISSZAEMLÉKEZÉS AZ ELLÁTÓRENDSZER MŰKÖDÉSÉRŐL¹

Zala megye településszerkezete igen sajátos, sok az aprófalvas, kislélekszámú község. A települések több mint 80 %-a 1000 lakos alatti és itt él a községek lakosságának több mint a fele. Ezeknek a településeknek a lakói a könyvtári ellátás szempontjából is hátrányos helyzetben voltak. A legtöbb községi könyvtár a legalapvetőbb könyvek beszerzésére is képtelen volt az anyagiak hiányába. A könyvtárosok rövid munkaidejükben belső munkák végzésére kényszerültek, így kevesebb idejük maradt az olvasószolgálati tevékenységre, a kölcsönzésre, a könyv- és könyvtárpropagandára.

A sok apró település könyvtárának segítését, felügyeletét a volt zalaegerszegi járás területén a DFMK látta el egészen 1983-ig. A József Attila Városi Könyvtárhoz ekkor került a városkörnyék négy tanácsi körzetének 19 könyvtári egysége. A városi könyvtár feladatul kapta a községi könyvtárak szakmai módszertani felügyeletét; a tanácsi körzetek könyvtárait fokozatosan vette át. A települések többségében a könyvek zárt szekrényekben, stelázsokban zsúfolódtak, és a helyhiány miatt áttekinthetetlenek voltak. A helyiségek jó része télen fűtetlen, világításuk gyenge volt. Az állományok feltáratlanok, visszakeresési lehetőség egyik könyvtárban sem volt.

1986. január 1-jével 8 tanácsi körzet 27 könyvtári egysége részére indult be a könyvtári ellátórendszer.

Az első évek tapasztalatai után elmondhattuk, hogy a könyvtárak könyvellátása jelentősen javult. A községek könyvtárai évi öt alkalommal kaptak új dokumentumokat. Az iskolai feladatokat is ellátó könyvtárakban a tananyag megkívánta irodalom és a pedagógiai szakirodalom egyaránt eljutott. Korábban csak 50-60 új dokumentum jelentette éves szinten az ellátást, most pedig alkalmanként átlagban 30 új dokumentumot kaphatnak a községi könyvtárak. Az ellátórendszerhez való csatlakozás következtében a községi könyvtárosok feladatai megváltoztak. Az eddigi munkaiányes rendelések, leltározások, állományrendezések és állománykivonások már nem az ő feladatuk lett, ezeket elvégezték a hálózatgondozó könyvtárosok, s a helyi könyvtárosoknak több idejük maradt az olvasókkal való foglalkozásra, az olvasótoborzásra.

Az 1988-as évben már számítógép segítségével dolgoztak a módszertani csoport munkatársai. A számítógépes nyilvántartás áttekinthetőbbé tette a könyvek mozgását, megkönnyítette az állományellenőrzések végzését, és megbízhatóbbakká váltak azok eredményei is. A számítógép kezelésével kapcsolatos ismeretanyag elsajátítása miatt tanfolyamot végeztünk el, és egy munkatársunk szoftverkészítő szakemberré képezte ki magát. Az országosan is ismert ELKA szoftvert és annak továbbfejlesztett verzióit a mai napig is alkalmazzuk. A „rabszolgamunkák” egyszerűsítésére mindenképpen szükség volt, miután egyre több könyvtár csatlakozott könyvtári ellátórendszerünkhöz, és ez újabb feladatokat rótt a csoport tagjaira.

Az 1990-es évek elején újabb 24 könyvtár került ellátórendszerünkhöz, így a könyvtáraink száma stabilizálódott, mert jelenleg is 49 önkormányzat 51 községi könyvtára tartozik az ellátórendszerhez.

A rendszerváltást követően az 1991-es évben a települések önállóakká váltak és felállították az önkormányzati hivatalokat. Ekkor még eléggé sötétnek látszott az

¹ Elhangzott 2006. október 13-án a zalaegerszegi József Attila Városi Könyvtárban a „Könyvtárak az esélyegyenlőségért. 20 éves a zalaegerszegi ellátórendszer” címmel rendezett szakmai konferencián.

ellátórendszer működésének további sorsa. Ilyen gondolatok foglalkoztatták a szakembereket: Igénylik-e majd az önkormányzatok képviselői könyvtáraiknak ebben a keretben történő további ellátását, megtartják-e eddigi könyvtárukat, könyvtárosukat? Egyáltalán szükségük lesz-e egy kicsit felülről jövő, gyűjteményüket meghatározó könyvtári ellátásra? Úgy döntöttünk, hogy nem adjuk fel, és „leírtuk a tiszteletköroket” a képviselőtestületeknél, polgármestereknél. Ismertettük szolgáltatásainkat, és az új elképzeléseket a rendszer újjászervezésével kapcsolatban. Az új szerződéseket, szándéknyilatkozatokat majd minden fél elfogadta. A könyvtári ellátórendszert a továbbiakban is a József Attila Városi Könyvtár működtette, hiszen kialakult szervezete, a gyakorlott, szakképzett könyvtárosok, a gépkocsi és a raktár biztosította a zökkenőmentes, folyamatos munkát. A létrehozott társulás lehetővé tette a kistelepülések könyvtári ellátását a megfelelő színvonalon. 1992-ben a megyei könyvtári hálózat átszervezésével (élén a DFMK-val) 51 könyvtár maradt tagja a zalaegerszegi könyvtári célokra szerveződött társulásnak, az ellátórendszernek. A működés jogi háttere az „Együtműködési megállapodás” a csatlakozó önkormányzatokkal, anyagi háttere az önkormányzatok befizetései, a megyei önkormányzat támogatása és a városi könyvtár által biztosított gépkocsi, iroda, raktár, stb.

Továbbra is legfontosabb feladatunknak tekintettük fő tevékenységünket, a könyvtárak könyvvel való ellátását, amely az igényfelmérésből, az állománygyarapításból, állományba vételből állt. (Könyvtárellátótól nem származó dokumentumok esetében alkalmassá kellett tenni azokat a könyvtárhasználatra.)

A módszertani csoport hálózati-módszertani gondozásának köszönhetően egyfajta védőhálót élvezhettek a kisebb, gyengébb és rászorulóbb könyvtárak. A könyvek kijuttatásán túl gondoskodásunk igen sokrétűen szolgálta a könyvtárak hatékonyabb működését. Ez a fajta munka többféle feladatot jelentett: pl. alapfokú könyvtárosi tanfolyam szervezése (eddig 5 tanfolyamot tartottunk, ahol 52 könyvtáros végzett az elmúlt 20 év alatt), az alapfokú könyvtárosi ismeretek szinten tartása, frissítése végett. Vonatkozik ez még az új könyvtárosok betanítására is, főleg ami a kölcsönzési adminisztrációt, a könyvek közötti eligazodást, a magasabb szintű könyvtári szolgáltatást nyújtó intézmények propagálását, az informatikai ismeretek elsajátítását jelenti. Ezen kívül lehetőséget biztosítottunk írókkal, előadókkal, vagy egyéb szakemberekkel történő találkozásra, beszélgetésre is a különböző könyvünnepeken. Az elmúlt 20 év alatt több száz előadást hallgathattak meg az Ünnepi Könyvhét, a Gyermekkönyvhét, Mezőgazdasági Könyvhónap, Összefogás a könyvtárakért és az egyéb országos, megyei és városi szakmai konferenciákon.

Egyéni és kollektív pályázatokra hívtuk fel a könyvtárosok és az önkormányzatok figyelmét. A pályázatok előkészítésével és megírásával segítettük a könyvtárak előrelépését. A beérkező pályázatokat továbbítottuk és figyelemmel kísértük a további sorsukat is. A fejlesztésre nyert pénzért többnyire mi vásároltunk könyveket a könyvtárosok segítségével, amelyeket mi dolgoztunk fel és láttunk el könyvtári szereléssel, és soroltunk be a központi nyilvántartásba. A könyvállomány fejlesztése kapcsán számos pályázaton voltunk sikeresek. A legjelentősebb lehetőséget nyújtotta számunkra a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány. Segítségével a kettős funkciójú könyvtáraink „Könyvtár az Iskolában” szakalapítványhoz nyújthatták be a pályázatokat. Itt említhetném még meg az UNICEF „Ablak a világra” pályázatát is ahol szintén sikeresen pályázhattunk dokumentumokra, valamint a „Fókuszban a könyvtár”

sikeres pályázatát is, amelynek segítségével számos községi könyvtár kézikönyvvállományát tudtuk kiegészíteni.

A dokumentumbázis fejlesztésére nyert összegeket minden önkormányzat erre a célra fordította. A könyvtárak új dokumentumokkal való ellátása financiálisan 3 részből tevődik össze. Önkormányzati befizetések, pályázatok állománygyarapításra, az érdekeltségnövelő állami támogatás és a felzárkóztató pályázat. A dokumentumok kiszállítása évi 4-6 alkalommal, ill. igény szerint történik. A harmadik alkalommal a könyvtárosok személyesen válogathatnak kurrens raktárunkból.

A könyvtári bútorok felújítására és vásárlására nyert pénzekből sok könyvtár csináltathatott új bútorokat, amelynek a segítségével számos gyűjtemény a „szekrényes megoldásból” szabadpolcossá változhatott. Számos javaslatot tettünk a könyvtári bútorok igény szerinti megtervezésére, mert a községi könyvtárak működési körülményeinek a javítására a Nemzeti Kulturális Alapprogram több pályázati lehetőséget is nyújtott: 1999-ben az „Olvasószolgálati terek kiegészítése”, valamint 2006-ban „Szakmai eszközfejlesztés, korszerűsítés” címen, amelynek segítségével több könyvtárunk vásárolhatott új bútorokat és kiegészítő berendezéseket; ezenkívül még a Soros Alapítvány adta lehetőségekkel jutottak könyvtáraink új bútorokhoz, ill. a meglévőket felújíthatták. Az NKÖM „Korszerű könyvtárakkal az Európai Unióba” pályázatával arra törekedett, hogy a kistelepülések könyvtárait nagyobb eséllyel bevonhassa a könyvtári ellátásba, az információs társadalomba. Jelentősek voltak a telematikai pályázatok a községi könyvtárak információ szolgáltatásának támogatása érdekében. Mindezt a Soros Alapítvány „Automatizálás” c. pályázati lehetősége indította el. Ezen a pályázaton számos könyvtárunk nyerhetett telefon –és fax készüléket az információhoz jutás gyorsabbá tételére. Ezt követte az NKÖM az „Olvasás évére” kiírt „Esélyegyenlőség c. pályázata amelynek segítségével 9 községi könyvtárunk nyert lehetőséget hardver és szoftver vásárlására, Internet elérhetőség biztosítására. Az összeget kiegészítette a városi könyvtár által biztosított ELKA szoftver, az ingyenesen kapott adatbázis, valamint a saját erő. Jelentős informatikai fejlesztésben részesülhettek könyvtáraink a „Teleház program”, az „e Magyarország pont” segítségével, valamint az IHM pályázata által az önkormányzatoknak juttatott számítógépekkel. Ily módon a községi gyűjtemények 50 %-a rendelkezik 1-4 számítógéppel és Internet elérhetőséggel. Teleházzal közösen 26 községi könyvtár működik, amely pozitívan hatott a könyvtárak nyilvánosságára, a nyitva tartási idő és a látogatószám emelkedése miatt. Az állománygyarapításnál figyelembe vettük az új információhordozó eszközök meglétét, ezért CD-ROM-okat, DVD-eket is vásárolunk. Területünkön nagyon sikeres pályázati lehetőségnek tartottuk a „Könyvtárpártoló Önkormányzati cím” elnyerésének a lehetőségét, amely kiírás évekig működött. Ezt a pályázatot az NKÖM hirdette meg azoknak az önkormányzatoknak, amelyek könyvtáruk működési feltételeit, ill. a szolgáltatások színvonalát jelentősen fejlesztették. A pályázati időszak kezdete óta 12 önkormányzat tulajdonosa ennek a kitüntető címnek.

Az utóbbi 2-3 év pályázati lehetőségei közül megemlíthetnénk még a Közkincs hitelprogram lehetőségét, és a Fogyatékosok Esélye Közalapítvány pályázatát a könyvtárak akadálymentesítésére.

Könyvtárrendezést, állománykivonást végeztünk az összes olyan könyvtárban, ahol a feltételek megteremtődtek ahhoz, hogy a könyvhalmazból végre egyszer használható és áttekinthető gyűjtemény legyen.

A hálózati-módszertani gondozás fontos eleme, hogy lehetőleg a nagyobb gyűjteményekben tájékozódhassanak az olvasók a könyvtárban lévő kötetekről. Jelenleg

majdnem minden nagyobb könyvtár rendelkezik olvasói leíró katalógussal, számítógépes adatbázissal, amely tartalmazza a régi saját állományát, valamint az Ellátórendszer-től kapott dokumentumokat is.

Mindezekon túl nagyon fontos és nélkülözhetetlen tevékenységünknek tartjuk a polgármesteri hivatalokkal, körjegyzőségekkel való kapcsolattartást. A cél: jelenlétünk állandó biztosítása, képviselni a községi könyvtárak és könyvtárosok érdekeit a fenntartó önkormányzatoknál.

Az elmúlt 20 év tapasztalatai alapján úgy érezzük, hogy a módszertanos könyvtáros éppen azt nyújtja hálózati gondozása során, amitől könyvtáros a könyvtáros, és nem pedig könyvkiszállító és cédularakosgató robot. A hálózati-módszertani csoport munkájában az egyik a legfontosabb a személyes jelenlét, a jó munka és emberi kapcsolat a községi könyvtárosokkal és a fenntartókkal egyaránt. A jövőben ezeket, a fejlődést és reményt keltő eredményeket továbbra is szeretnénk megerősíteni a Zalaegerszeg városkörnyékéhez tartozó könyvtárak tevékenységében. 20 éves munkánk során igyekeztünk helyzetbe hozni a községi könyvtárakat a különböző pénzügyi lehetőségek kihasználásával, az önkormányzatok segítségével. Mert ha egy önkormányzat nem képes az új információkkal élni, menthetetlenül lemarad. Ha viszont a tudni akarás (tudás alapú társadalom) a humánus és a szellemi infrastruktúra fejlesztése uralja a települést, sikeres pályára léphet a továbbiakban is.

Pál Éva

A községi könyvtárosok köszöntése 2006. október 16-án a József Attila Városi Könyvtár szakmai konferenciáján